

Liderlik ve Sinema

A. Çiğdem Ata¹

Özet

Yönetim ve organizasyon yazınının önemli kavramlarından biri olan liderlik için pek çok tanım yapılmış olsa da konuyu inceleyen araştırmacı sayısı kadar çeşitli açıklama bulunduğu kabul edilmektedir. Lider ve liderlik kavramları hakkında yapılmış olan çalışmalarda lider tanımlanmış, ayırt edici özellikleri belirlenmiş, takipçilerinin varlığı ile ortaya çıktığı kabul edilmiş ve belirli durumlarda gösterdiği davranışlar önemsenip incelenmiştir. Dürüstlük, güven verme, ikna etme, iletişim becerilerine sahip olma, yaratıcılık, zekâ ve karizma gibi özelliklere sahip olduğu belirlenen liderin, bu özelliklerinden etkilenen ve onu kabul eden takipçileri ile olan ilişkileri de ayrıca çalışma konusu olmuştur. Lider ve takipçilerinden oluşan bütünlük içinde, liderin tüm takipçilerinin ihtiyaç ve beklentilerini anlaması, her birinin özelliklerini bilerek onları amaçlar yolunda yönlendirmesi gerekmektedir. Yapılan bilimsel çalışmalarla başarılı ve etkili liderlik süreçlerinin nasıl işlediği anlaşılmaya çalışılmıştır. Lideri ve liderliğin dinamiklerini anlama çabası sıklıkla sinemaya da yansımış; insanlık ve yönetim tarihi boyunca unutulmamış liderlerin hikâyeleri, sanatta ve popüler kültür ürünlerinde konu edilmiştir. Askeri liderler, ülke kurucuları ve yöneticileri, dini liderler, ideolojik liderler, spor takımlarının koçları ya da bazen öğrencileri üzerinde etkili olan öğretmenler, dünyaca ünlü şirketlerin yöneticileri ve girişimciler, kişilik özellikleri, değerleri, takipçileri üzerindeki etkileri ve davranışları ile pek çok filme konu olmuştur. Bu bölümde lider, liderlik ve liderlik yaklaşımları hatırlatılmış ve lideri ve liderliği konu eden filmlerden örnekler verilmiştir. Örnekler, farklı türlerdeki filmler için yapılan bilimsel çalışmalardan ve yazarın kendi gözlemlerinden seçilmiştir.

Giriş

İnsanlarda heyecan uyandıran bir kavram olan liderlik; zafer kazanan orduların komutanı, milletlerin, toplumların kaderini değiştiren güçteki bireyler ya da gökdelenlerin tepesindeki şirket yöneticiler tarafından yerine

1 Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İİBF, cigdem.ata@yobu.edu.tr, 0000-0001-6800-6888

getirilir. Liderlik hakkında yapılan çalışmalarda eskiden beri çok konu edilen liderler arasında olan isimlerin, nasıl şiddetli duygu yoğunluğu yaratıp ilham verebildikleri, büyük devletleri nasıl kurup yönettikleri, kendilerine güç sağlayan konumlara nasıl kavuştukları ya da sahip oldukları tüm güçlerine ve üstün yönlerine rağmen nasıl başarısız oldukları merak konusu olmuştur. Lider yalnızca kişisel özellikleri, yaptıkları ve davranışları ile değil takipçilerinin olması ve onlarla kurduğu ilişki ile de tanımlanmıştır. Konuya takipçileri yönünden bakıldığında bazı liderlerin kendileri için her şeyi yapmaya hazır takipçileri varken bazı liderler takipçilerinin sadakatsizliğine maruz kalmıştır (Yukl, 2018: 1). Yukl (1989) liderliği bireysel özellikler, liderlik davranışları, etkileşim kalıpları, rol ilişkileri, takipçi beklentileri, takipçiler üzerindeki etkileri, görev amaçları üzerindeki etkileri ve örgüt kültürü üzerindeki etkilerini inceleyerek tanımlamıştır (s. 252). Kimin lider olduğu ve liderliğin nasıl yerine getirildiği, lider ve onu takip edenler arasındaki güç ilişkilerinin incelenmesiyle anlaşılır. Bu sebeple, liderin sahip olduğu özellikler, lider olarak ortaya çıktığı ortam şartları, lideri kabul eden takipçiler ve liderin onlardan beklentileri ve onlara karşı davranışları, yönetim ve organizasyon disiplininin ilgi alanları arasında yerini almıştır.

Sosyal bilimlerde ve yönetim ve organizasyon literatüründe pek çok araştırmaya konu olan lider ve liderlik kavramlarına popüler kültürde ve sanat eserlerinde çokça yer verilmiştir. Özellikleri, davranışları ve ortaya çıkışları ile liderliği konu alan ya da ünlü liderlerin hikâyelerini anlatan filmler, kavramın dinamiklerini anlamaya yardımcı olabilir. Örneğin bazı araştırmalarda liderlik, popüler medya araçları, filmler ve televizyon şovlarından yararlanarak incelemiştir. Bu incelemelerin amacı, kurgulanmış anlatımlarla konuyla ilgilenenlere örnekler vererek açıklamalar yapmaktır (akt. Ayıldız Ünnü ve Şentürk, t.y., 261).

Kitabın bu bölümünde, şimdiye kadar liderliğin sinema filmlerinde nasıl görüldüğü üzerine yapılmış olan çalışmalardan ve filmlerin kendilerinden örnekler verilecektir. Öncesinde lider ve liderliği açıklamak üzere ortaya atılan yaklaşımlardan bazılarını hatırlatmak yararlı olabilir.

1. Lider, Liderlik ve Liderlik Yaklaşımları

1.1. Lider ve Liderlik

Liderliğin başlıca özellikleri Northouse'a (2013) göre zekâ, özgüven, kararlılık, dürüstlük ve cesarettir; tanımı ise Stogdill'e göre onu tanımlamaya çalışan araştırmacı sayısı kadar çeşitlidir (Stogdill 1974'ten akt. Yukl, 1989). Yukl'a (2018) göre liderlik, liderin takipçilerini, ne yapılması ve nasıl yapılması gerektiği konusunda etkileyerek bir anlaşmaya varmayı sağlama

ve ortak hedefleri gerçekleştirmek için onların bireysel ve kolektif çabalarını teşvik etme sürecidir.

Goleman, Boyatzis ve McKee'in (2002) ifadesine göre liderlerin duygusal durumları ve eylemleri, liderlik ettikleri kişilerin hislerini ve dolayısıyla gösterecekleri performansı etkiler. Dolayısıyla lider, kendi ruh halleri ile birlikte diğer herkesin ruh hallerini de etkiler ve böylece liderlik, işletmenin ne kadar iyi performans göstereceğini belirleyen önemli bir faktör haline gelir (akt. Graham, Ackermann ve Maxwell, 2004: 46). Bu süreçte bir liderin her astıyla roller ve beklentilerin geliştirildiği ikili ilişki olan lider-üye etkileşimi (LMX), liderin kendisine ait özellikleri dışında takipçilerin davranışlarını anlamak bakımından değerlendirilir (Dansereau, 1975; Graen ve Uhl-Bien, 1995). Etkili liderliğin nasıl gerçekleştiğini anlamak için LMX'in ilgili olduğu belirli liderlik davranışları şu şekilde özetlenebilir (Yukl, O'Donnel ve Taber, 2008: 292):

Destekleme: Düşünceli davranmak; üzgün veya endişeli takipçiye sempati ve destek vermek, zor ve stresli bir görevde onu cesaretlendirmek

Tanınma: Etkili performans ve önemli başarılar gösterenleri, özel katkı sağlayanları ve performansı iyileşenleri övgüyle karşılamak ve takdir etmek

Geliştirme: Takipçilere beceri geliştirme fırsatları sağlamak ve onların becerilerini nasıl geliştireceklerini öğrenmelerine yardımcı olacak tavsiyelerde bulunmak; koçluk etmek

Danışma: İnsanları etkileyen kararlar almadan önce onlarla görüşmek, karar almaya katılımı teşvik etmek ve başkalarının fikir ve önerilerini kullanmak

Açıklama yapmak: Görevleri atamak, iş sorumluluklarını, görev hedeflerini ve performans beklentilerini açıklamak

Kısa vadeli planlama: Bir görevi verimli bir şekilde tamamlamak için personel ve kaynakların nasıl kullanılacağını belirlemek ve birim faaliyetlerini verimli bir şekilde nasıl planlanıp koordine edileceğini belirlemek

Örnek olarak liderlik etmek: Astlar için örnek davranışlar sergilemek ve liderin değerlerini ve standartlarını yansıtan davranışları modellemek

Değişimi öngörmek: Takipçilerden oluşan bütünün elde etmeyi arzuladığı sonuçları tanımlamak, ihtiyaç duyulan bir değişikliği büyük bir coşku ve inançla tanımlamak.

Her ne kadar liderler davranışları ile ilişkili olumlu sonuçları düşünme eğiliminde olsak da belirli bazı riskler veya takipçilere düşen yükümlülükler

bulunmaktadır. Liderleri yöneticilerden ayıran davranışların, örgüt için sorunlu hatta felaketle sonuçlanma potansiyeli de vardır. Örneğin, bir liderin davranışları abartıldığında, gerçeklikle bağımlı yitirdiğinde veya tamamen kişisel kazanç için bir araç haline geldiğinde lidere ve örgüte zarar verebilir. Liderler bu tür olumsuz sonuçları da yaşatabilirler. Yukarıda sayılan lidere ait tüm olumlu özelliklere ek olarak lider, vizyonu, iletişim ve izlenim yönetimi becerileri ve genel yönetim uygulamaları ile liderliğin karanlık tarafını da sergileyebilir (Conger, 1990).

Devam eden açıklamalarda görüleceği üzere örnek filmler ve filmler üzerine yapılmış çalışmalarda, bahsi geçen lider davranışlarının gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Sanat ürünü veya popüler kültür ürünü olarak sunulan filmlerde çoğunlukla ilham verici, ufuk açıcı, yardımcı, örnek davranışlar sergileyen liderlik özellikleri konu edilmekte, ancak elbette liderliğin olumsuz taraflarının vurgulandığı örneklerle de rastlanmaktadır.

1.2. Liderlik Yaklaşımları

Liderlerin, liderlik sürecinde farklı davranış biçimleri sergiledikleri ve takipçileri ile kurdukları ilişki biçiminin farklılaştığı bilinmektedir. Liderlerin sergiledikleri bilinen davranış biçimlerinin tanımlandığı liderlik yaklaşımlarından bazıları, filmlerden örneklerle aşağıda hatırlatılmıştır.

1.2.1. Demokratik Liderlik

Demokratik liderlik tarzında lider ve çalışanlar arasında bilgi paylaşımı söz konusudur. Liderin her şeyi bildiği düşünülmez ve bilmesi beklenmez. Bu nedenle takipçiler ekibin bir parçası olarak daha iyi kararların verilmesi için sürece dahil edilir. Lider, tüm kararları verebilecek bilgelik, tecrübe ve yetkinliğe sahip olsa bile bu tarz liderlikte farklı bakış açıları ve fikir çeşitliliğinin yaratıcılık sağladığı düşünülür (Clark, 2015'ten akt. Tunçbilek ve Kaya, 2020; 34). Bu liderlik tarzında lider takipçilerine, takipçiler liderine güvenir. Örneğin, Braveheart filminde William Wallace karakteri bu liderlik tarzına örnek olarak gösterilebilir. Cesur ve yiğit, güç sahibi bir kahraman olan Wallace, ait olduğu toplumun kendi değer yargılarından farklı bir değeri önemsemektedir; özgürlük (Taydaş ve Doğru, 2021). Wallace, sahip olduğu karizma sayesinde cesaret aşılabilir ve özgürlük mücadelesine takipçilerini ortak eder, ancak kendisi için bu mücadelenin bazı bedelleri olur.

1.2.2. Otokratik Liderlik

Otokratik liderin özellikleri; güç ihtiyacında olması, görev odaklı olması, düşük uyumluluk seviyesi ve yüksek derecede nevroitiklik, narsisizm ve psikopati

ile karakterizedir (Harms vd., 2018). Otokratik liderler, takipçilerinin memnuniyeti yerine işlerindeki başarılarıyla ilgilenirler. Çalışanlarla aralarına mesafe koyarlar. Kararları, takipçilerine bırakamayacak önemde gördükleri için kendileri alırlar. Çalışanların motivasyonunu artırmak için ödül yerine ceza ve tehdit kullanırlar (Tunçbilek ve Kaya, 2020). Otokratik liderlik, kontrol ve disiplini ön planda tutan karakterlerle filmlerde gösterilir. Örneğin Patton filmindeki General Patton, askeri bir lider olarak bu tarzı sergiler. Karakterde, takipçilerin yanlışlarını ve başarısızlıklarını onların hislerini önemsemeden eleştirme gibi otokratik liderliğe uygun davranışlar gözlemlenmektedir.

1.2.3. Karizmatik Liderlik

Karizmatik liderlik, esasen takipçiler tarafından lidere atfedilir. Bir kişinin sergilediği liderlik davranışları, o bireyi, takipçilerin gözünde bir görev lideri, sosyal bir lider ve katılımcı veya yönlendirici bir lider olmanın yanında aynı zamanda karizmatik veya karizmatik olmayan bir lider yapar. Liderin gözlemlenen davranışı, kendi takipçileri tarafından karizmatik niteliklerin ifadeleri olarak yorumlanabilir. Weber'e göre geleneklerin, kuralların veya seçimlerin bireylere meşruiyet kazandırdığı otoritenin aksine karizma sahibi kişi, sıradan insanlardan ayrı tutulur; istisnai güçler ve niteliklerle donatılmış kabul edilir. Weber, karizmatik otoriteyi kahramanlıkla ilişkilendirir ve askerî liderleri de örnek olarak gösterir. Karizmatik otoriteye itaat etme en nihayetinde kahramanlık ve liderin kişisel ayırt edici/büyüleyici niteliklerinden kaynaklanmaktadır (Conger, 2015; Çaycı, Aktaş, 2018). Juurikkala'ya (2012) göre sağduyu, adalet, cesaret, öz kontrol, yüce gönüllülük ve alçak gönüllülük karizmatik liderin erdemleridir ve bu erdemlerin olmaması liderliğin karanlık yönünü ortaya çıkarır (Günçavdı, 2017). Karizmatik liderlik, yüksek düzeyde ifade gücü, özgüven, ahlaki inanç ile öne çıkan bir liderlik tarzıdır ve takipçilerin liderle güçlü bir şekilde özdeşleşmesini, liderin vizyonuyla uyum içinde olmasını ve lider için performans göstermelerini sağlar (Hall ve Grant, 2018). Örneğin Truva filminde efsanevi savaşçı Achilles, Agamemnon'un Truva'ya açtığı savaşta gözdesidir. Zaten mitoloji ve İlyada Destanı'ndan alınan özellikleri ile neredeyse ölümsüz kendisi bir savaş tanrısıdır.

1.2.4. Dönüşümcü Liderlik

Dönüşümcü liderlik (transformasyonel liderlik), liderin takipçileri üzerindeki etkisi bakımından karizması, entelektüel birikimi ve ilham vermesi gibi özelliklerin öne çıktığı liderlik açıklamasıdır. Dönüşümcü liderlik açıklamaları karizma kavramına dayandırılarak açıklanmaktadır.

Birçok araştırmacı, dönüşümcü ve karizmatik liderliği aynı tarz olarak ele almış; dönüşümcü liderlik varsa karizmanın da olduğunu varsaymıştır. Bass (1985) ve Katz ve Kahn'a (1978) göre dönüşümcü liderlerin takipçileri, liderlere karşı güven, hayranlık, sadakat ve saygı duyma eğilimindedir ve ekstra rol davranışları sergilemeye isteklidirler. Burns'e (1978) göre liderler, takipçilerin görev sonuçlarının öneminin farkına varmalarını sağlayarak onları örgüt veya takım uğruna kendi çıkarlarını aşmaya teşvik eder (akt. Barbuto, 1997: 689-692). Kılıç (2020) çalışmasında Ölü Ozanlar Dermeği, dönüşümcü liderlik örengi lolarak incelenmiştir. Ayrıca, muhtemel ayrımcılık sebebiyle kızlarının futbol oynamasına karşı çıkan Hintli ailenin, takımın koçu tarafından ikna edilmeye ve başrol futbolcu kızın oynama isteğinin cesaretlendirilmeye çalışılmasını anlatan Bend it Like Beckham filminde koç Joe, dönüşümcü liderdir.

1.2.5. Hizmetkâr Liderlik

Hizmetkar liderlik, bir liderlik metodolojisinden çok bir değerler kümesidir (Greenleaf 2002; Spears 2004). Greenleaf, bir hizmetkar liderin, önce hizmetkar olduğunu (Greenleaf, 2002), liderliğin ise insanları yönlendirmek yerine onlara hizmet etme hissiyatının varlığından kaynaklandığını (Greenleaf, 1977) ifade eder. Kavram, Greenleaf'in kendi deneyimleri, dini öğretiler ve Herman Hesse'nin fikirlerine dayanmaktadır. Hesse'nin kitabındaki karakter (Leo) ve onun hizmet etme rolünden etkilenen Greenleaf (1977), liderliğin aslında öncelikle başkalarına hizmet etmekle başladığını savunur. Kitapta, yolculukta olan bir grubun hizmetkârı olan lider (Leo) ortadan kaybolmuştur ve grup üyeleri lider bulunmadan yolculuğa devam etmek istememektedir. Grup, asıl rehberlik eden liderin Leo olduğunu anlamıştır. Başlangıçta çelişkili gibi görünen liderlik ve hizmet etme kavramlarını yeniden inceleyen Greenleaf, doğal bir duygu olarak başlayan hizmet etme isteğinin daha sonra bilinçli bir tercih hâline geldiğini belirtmektedir (Özbezek, 2022; Beğenirbaş ve Can Yalçın, 2020). Spears, Greenleaf'in orijinal denemelerini ve sonraki yazılarını analiz ederek hizmetkar liderliğin değerlerini dinleme, empati, iyileştirme, farkındalık, ikna etme, öngörü, örgütün başarisına adanma, insanların gelişimine bağlılık ve topluluk oluşturma olarak sıralamıştır (Spears 2004'ten akt. Brewer 2010: 4-6). Örneğin Son Kale filminde Irwin esasen dönüşümcü bir liderdir. Irwin karakteri ayrıca, fedakâr, duygusal zekâsı yüksek, karizmatik ve stratejik düşünme becerisine sahip bir liderdir. Diğer yandan da başkalarının istek ve arzularını, onların hayatını kendisinininkinden daha fazla düşündüğü için hizmetkar liderlik özellikleri göstermektedir (Özvren, 2021).

1.2.6. Toksik Liderlik

Zehirli liderler oldukça yetenekli ve etkili olsalar da görev sürelerinin çok ötesine uzanan sonuçları olan sağlıksız bir komuta iklimine katkıda bulunurlar. Zehirli lider sendromunun temel unsurları; astların refahı için kayda değer bir endişe duyulmaması, örgütsel iklimi olumsuz etkileyen kişilik özellikleri ve astların, liderin motivasyonunun öncelikle kendi kişisel çıkarı olduğuna dair inancıdır (Reed, 2004).

Liderliğin olumlu özellikleri dışında karanlık tarafı son on yılda önemli araştırmaların konusu olmuştur. Araştırmacılar, karanlık liderleri bazen yukarıdaki gibi toksik bazen de tacizci, zalim ya da yıkıcı olarak tanımlamışlardır. Bu liderlerin sergilediği yaygın davranışlar, çalışanları alaya almak ve aşağılamak, yalan söylemek ve aldatmak, hatalarından dolayı başkalarını suçlamak, taciz ve fiziksel saldırganlık şeklinde belirlenmiştir (Mathieu vd., 2013). McIntosh ve Rima'ya (1997) göre karanlık lider, narsisistik, zorlayıcı, paranoyak, bağımlı ve pasif-agresif olabilir. Tüm karanlık liderlik türlerinin örgütsel kargaşaya neden olma potansiyeli olmasının yanında narsisizm, karanlık liderlik türü için en çok karşılaşılan liderlik etme biçimi olarak belirlenmiştir (Weaver ve Yancey, 2010). Buradaki özellikler, Clark (2015) tarafından vurgulanan otoriter tarzda liderlik etme ve Kellerman (2004) tarafından vurgulanan etik değerlere sahip olmama şeklinde ifade edilen kötü liderlik özellikleri ile benzeşmektedir.

2. Sinemada Lider Tipleri ve Liderlik Görünümleri

Hegel'in tarif ettiği beş sanatın (mimari, heykel, resim, müzik, şiir) üzerine Canudo da 1911 yılı "Altıncı Sanatın Doğuşu" makalesinde sinemayı güzel sanatlar içine yerleştirmiştir. Canudo, daha sonraları, "Yedi Sanatlar Bildirisi"nde, güzel sanatlar sistemi içinde altıncı olarak dansı ve yedinci olarak da sinemayı tanımlar (Yıldırım, 2022). Bazen yüksek kültür ürünü olarak bazen popüler kültür ürünü olarak görülen sinema, her şekilde bireysel ve toplumsal konuların işlendiği bir kurgusal üründür. Yönetim alanının bir konusu olan liderlik de yine bireysel ve toplumsal yönleriyle sinemaya konu olmaya devam etmektedir.

Bir örgütün insani yönlerini tasvir eden filmler Higgins'e (2003) göre işyerinde varsayımsal bir duruma dönüştürülebilecek kurgusal bir durum sağlamaktır. Filmler, gerçek yaşam vakaları hakkında tartışma başlatmak için fırsat sağlarlar. Clemens ve Wolff'a (1999) göre filmler, eğlence kalitesi, ders çeşitliliği, liderlik derslerinin kalitesi, izleyiciye uygunluk ve işyeri uygulamaları açısından doğru şekilde seçildiğinde liderlik ve lider

kavramlarının incelenmesi ve anlaşılması için çok yardımcı araçlar olabilir (Graham, Sincoff, Baker ve Ackermann, 2003: 39).

Thornburg'e (2003) göre insanlar özünde hikâye anlatıcısı oldukları için filmler insan hikâyelerini anlatmak üzere kullanılan birçok formdan sadece biridir. Duygusal olarak önemli olan içgörü ve kişisel gelişim arasında köprü kurmaya hizmet ederler. Lider ve liderlik kavramlarının filmlerden anlaşılması istenirse son çıkan filmler, iyi bilinen filmler ve eski filmlerde (Graham, Ackermann ve Maxwell, 2004: 54) liderin özelliklerinin, sahip olduğu becerilerinin, kararlarının, davranışlarının ve takipçileriyle kurduğu ilişki biçiminin izlerini sürmek mümkündür.

2.1. Liderlik Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi

Çeşitli toplumsal gerçeklikleri anlamlandırılan sanatsal temsiller (Gök, 2007) sorun ve durumlara yeni bakış açıları ile yaklaşmayı sağlar; bazı konuların geleneksel araştırma ve sosyal bilim incelemesi şeklinde değerlendirilmesine katkıda bulunur (Strangleman ve Warren, 2015'ten akt. Yıldız vd., 2020). Sanat temsilleri, popüler kültür ürünleri ve buna bağlı olarak sinemada, insan kaynakları uygulamalarını ve yer yer girişimci/patron/liderin çalışanlar üzerindeki davranışsal etkilerini anlama ve açıklamaya yardımcı olan çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Liderin ve liderliğin sinemada nasıl işlendiğine dair örnekler, liderliğin doğasını anlamak üzere bu bölümde incelenecektir.

İnsan zihni üzerinde etkisi bilinen filmlerin türüne göre sunduğu liderlik yaklaşımının değiştiği gözlemlenmektedir. Bazı ödüllü savaş filmlerinde dönüşümsel, işlemsel ve otoriter liderlik tarzlarının tasvir edildiği görülmüştür. Bu filmlerde kahramanlar dönüşümsel, etik, işlemsel, durumsal, takipçi tabanlı ve hizmetkâr liderler olarak sunulmaktadır. Örneğin Schindler's List filminde, servet kazanma hırsı olan karizmatik bir iş adamı ile otokratik Nazi komutanı olan lider görünümleri bulunmaktadır. Schindler, gücünü ve güçlü karizmasını Yahudilerin iyiliği için kullanmaya karardır; cesur ve sempatik bir lidere dönüşüp başkalarına yardım için servetini feda eder. Oysa Nazi komutanı Amon Goeth Yahudiler üzerindeki gücünü ve kontrolünü korumak için başkalarını dinlemeyi ve yanıldığını kabul etmeyi reddeder (Kuri ve Kaufmann 2020).

İş dünyasını konu eden filmlerde de yine başarılı hırslı iş insanları tasvir edilir. Filmlerin büyük bir kısmında liderlerin iyi veya kötü tasvirleri yer alır. Ekonomist Dergisine göre iş adamları her zaman kötü adamlardır. Bu fikri, Wall Street filminde Gordon Gekko karakterinin "açgözlülük iyidir" sözleri ve Jordan Belfort karakterinin The Wolf of Wall Street filmindeki hisse senedi dolandırıcılıkları ile gözlemlenmek mümkündür (Igwe vd.,

2021). Sinema filmlerinde iş lideri tasvirlerini inceleyen Urick vd. (2015) çalışmasına göre bu filmlerde iş liderlerinin hem olumlu hem de olumsuz tasvirleri bulunmaktadır. Çalışmada incelenen filmlerden biri olan Iron Man karakteri Tony Stark, başarılı bir iş insanıdır. Ancak Iron Man 2’de alkol bağımlısı ve bencil bir kişilik olarak tasvir edilirken Iron Man 3’te umursamaz birisi olarak gösterilir. Ayrıca bu iki filmdeki diğer “kötü”ler de iş insanı olarak kurgulanmıştır.

Turizm işletmesinde geçen ve liderlik sahnelerinin yer aldığı 8 filmin analizinin yapıldığı Lale, Kömürcü ve Günlü (2016) çalışmasında, liderlik yaklaşımlarından en az birine uygun düşen iletişim mesajlarına yer verildiği görülmüştür. İncelenen örnekler içinde otellerde geçen filmlerden Hotel Rwanda ve Tower Heist bulunmaktadır. Hotel Rwanda filminde babacan, otokratik, demokratik ve karizmatik liderlik örneklerine rastlanmış ve tüm örneklerde otokratik liderliğin tasvir edildiği görülmüştür. İncelenen filmler arasında yalnızca Tower Heist filminde otokratik özellikler gözlemlenmemiştir.

Mahatma Gandhi hakkındaki bir filmi inceleyen Mencütekin (2007) çalışmasında ise haliyle karizmatik liderlik konu edilmiş olmaktadır. 1992 yılı yapımda Gandhi’nin hayatı ve kişiliği ile karizmatik özellikleri tasvir edilmektedir. İncelemede Gandhi’nin karizmatik özelliğinin parçası olan hitabet yeteneğine, ikna becerilerine ve ait olduğu topluluğun bir parçası olma yeteneğine vurgu yapılmıştır. Gandhi’yi anlatan bir başka filmi (Gandhi, Sir Richard Attenborough 1982) örnek alan Güzel (2021) çalışmasında ruhsal liderlik (spiritual leadership) kavramı incelenmiştir.

2.2. Liderin Sahip Olduğu Özellikler

Liderler bilişsel olarak zeki ve aynı zamanda duygusal olarak da bilge görülürler (Graham, Sincoff, Baker ve Ackermann, 2003; Graham, Ackermann ve Maxwell, 2004). Lidere, sahip olması gereken özellikler açısından bakılacak olursa buna dayanan çalışma örnekleri de mevcuttur. Akkuş (2022) önsezilere göre hareket etme ve doğaçlama özelliklerini Kızıl Ekim ve Apollo 13 filmlerinde incelemiştir. Aynı çalışmada Ölü Ozanlar Derneği ve Indiana Takımı filmlerinde liderin kahramanlığı, vaatleri ve takım oluşturma becerileri değerlendirilmiştir. Liderin kılavuzluk rolü ise yine bu çalışmada Norma Rae ve 12 Kızgın Adam filmleri üzerinden incelenmiştir.

Örneğin liderin sahip olduğu özelliklere 12 Kızgın Adam filmi ile bakılacak olursa kişilik, bilişsel yetenekler ve güdüler/değerler vurgulanmaya değer yönlerdir. Henry Fonda’nın canlandırdığı karakter 8 numaralı jüri üyesi, başlarda çekingen, diğerlerinden uzak, yumuşak sesli bir mimardır

ve ilk oylama turunda suçsuz oyu veren tek jüri üyesidir. Jürinin kişiliği uyumludur, sevimlidir ve başkalarının görüşlerine açıktır. Kararın, ‘suçsuz’ olması gerektiğini düşündüğünü kesin bir şekilde söylemese de “bilmiyorum, mümkün” gibi ifadelerle belli eder. 8 numaralı jüri, diğerlerini rasyonel düşünmeye, kişisel önyargılarını ve bencil motivasyonlarını bir kenara bırakmaya ve jüri olarak sorumluluklarını ciddiye almaya teşvik eder. Önceleri bir mimar olarak uzmanlığı alakalı görünmemekte ancak, yaratıcı düşünme ve bilişsel esnekliğe sahip olma yeteneği ile kılavuzluk etmektedir. Diğer üyelere sunduğu alternatif hipotezlerle, bir mimarın zihnindeki planın içinden ve etrafından dolaşması gibi kanıtı farklı açılardan bakar, tanık ifadelerini yan yana koyar ve bıçak yarasının açısına dikkat çeker (Cannon, 2007).

Lidere atfedilen pek çok kişisel ve zihinsel ayır edici özellik bulunmaktadır. Yüzbaşı Miller ve askerlerinin er Ryan’ı aradıkları Er Ryan’ı Kurtarmak filminde liderin dayanıklılık özellikleri işlenirken yine bir İkinci Dünya Savaşı filmi olan Darkest Hour’da Winston Churchill’in ilham verici özellikleri, kararlılığı ve ikna becerileri yansıtılmaktadır.

Biyografi türündeki Malcom X filminde, sonradan Müslümanlığı kabul edişi ile ülkemizde de ilgi görmüş olan karakterin, Afrikalı Amerikalıların 50’lerdeki mücadelesini üstlenmek üzere cesaret, başkaldırı, haksızlıklara itiraz etme ve dürüstlük gibi özelliklerinin öne çıkarıldığı görülmektedir.

2.3. Takipçilerle Olan İlişkiler

Liderliğin sinemadaki yansıması hakkında yapılan çalışmalar sadece liderin tasvir edilmesiyle sınırlı kalmamıştır. Uzboyalı Özer ve Uymaz (2024) çalışmasında takipçi tipolojileri, çalışmanın örneği ve gerçek hayattan uyarlanmış olan Tehlikeli Oyun filmiyle incelenmiştir. Filmde takipçilerden bazılarının lideri çok çabuk benimsediği, bazılarının takipçi olarak daha dirençli olduğu ve bir kısmının ise takipçi olmadıkları anlaşılmıştır. Filmde, liderin takipçilerine farklı yaklaşımlarda bulunduğunu ve her takipçiye aynı tarz davranış göstermediğini doğrulayan sahneler bulunmaktadır. Filmin kahramanı öğretmen, öğrencilerle kurduğu lider üye etkileşiminde öğrencilerin karakterlerine göre tavır belirlediği görülmektedir. Buna göre filmde farklı karakterlere sahip takipçilerin lideri kabul etme süreçlerinin farklılık göstermesi takipçi davranışlarının çeşitliliğini kanıtlamaktadır (s. 39).

Öğrencilerine edebiyatı sevdiren öğretmen John Keating, Ölü Ozanlar Derneği filminde takipçilerinin düşüncelerine etki etmekte ve onları yaratıcı ve özgür bireyler olmaya yönlendirmektedir. Takipçilerle olan ilişkileri yine

bir hoca öğrenci ilişkisi üzerinden işleyen spor filmi Unutulmaz Titanlar'da, futbol takımının siyahi koçu Boone özellikle de ırk ayrımcılığından kaynaklanan sorunların çözülmesini gidermek üzere çaba sarfeder. Takımın başarısını sağlamanın yanı sıra ayrımcılık sorunlarına karşı da takım mücadelesi vermelerini sağlar. Her iki filmde de baş karakterler, karizmatik özellikleriyle takipçileri üzerinde dönüştürücü etki yaratmaktadır.

Gladiator filminde ise General Maximus'un askerleri ile arasındaki ilişki sadakate dayanmaktadır. Maximus, pek çok askerlik ve savaş konulu filmde olduğu gibi güven veren komutan özellikleriyle askerlerini zafer için cesaretlendirmekte ve onları motive etmektedir.

2.4. Liderin Verdiği Mesajlar

İnsanlar metaforları kullanarak daha etkili liderlik gösterirler ve bunların her zaman kullandıkları günlük dilin önemli bir parçası olduğunu kabul etmelidirler. Bu nedenle, metaforların bilinçsiz kullanımıyla sergilenen rol modelleme, bu sonuç amaçlanmış olsun ya da olmasın, takipçiler üzerinde bir liderlik etkisi yaratacaktır. Aslında, hepimizin katıldığımız söylem aracılığıyla diğer insanlar üzerinde yarattığımız etkinin farkında olma yükümlülüğümüz vardır (Parry, 2008). Dolayısıyla televizyon, sinema, sanat ve popüler kültür ürünleri ile bazı toplumsal konular hakkında anlatılmak istenenler, ulaşılmak istenen kitleye mesajlar yoluyla iletilebilir. Konuyla ilgili mesajların yer aldığı filmler kullanılarak kitlenin dikkati çekilebilir, kitlenin belirli bir konu hakkında bilinçlenmesi ve o konuyu öğrenmesi sağlanabilir. Örneğin Venkatraman (1990), çalışmasında 317 lisans öğrencisinin film izleme davranışlarına dayanarak fikir liderliğinin, kalıcı katılım ile bilgi paylaşımı gibi faaliyetler arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini belirlenmiştir. Ayrıca, televizyon ve sinemanın günümüz öğrencilerinin liderlik becerileri üzerindeki etkisini araştıran Rubtkova Pavncv (2017) çalışmasında televizyon ve sinemaya bakışın liderlik becerilerinin oluşumu ve gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Filmlerde gerçek veya gerçek olmayan karakterler üzerinden kurgulanan liderlik anlatıları, bazen seyreden insanlar üzerinde örnek oluşturma etkisi yaratmış bazen de öğrencilerin liderliği daha iyi anlamasına yardım etmiştir.

Diğer taraftan liderin verdiği mesajlara propaganda gözüyle de bakılabilir. Bir siyasi liderin ne zaman, hangi amaçla, hangi mesajları verebileceğini anlamak için örneğin Lenin'in kült liderliğini inceleyen Karaburun (2019) çalışması incelenebilir. Çalışmada yine bir sanat ürünü olan müzik, verdiği mesajlarla liderin incelenmesine katkıda bulunmuştur.

2.5. Lider Kadınlar Hakkında Yapılan Değerlendirmeler

Cinsiyet üzerine yapılan araştırmalar, erkeksi özelliklerin örgütsel güç ilişkileri ve kimliklerde yerleşik olduğunu vurgular. Erkekler yönetim pozisyonlarında baskın olmaya devam etmekte ve erkeksilik, liderlik modellerini, tarzlarını, dilini, kültürünü, kimliklerini ve uygulamalarını şekillendirmeye devam etmektedir. Çalışmalar yönetsel kontrolün, işlerin cinsiyete dayalı ayrımcılık yoluyla nasıl sürdürüldüğünü göstermektedir. Kahraman, katı, güçlü lider kavramları erkeksilikle özdeşleştirilirken kadınlar üst düzey pozisyonlardan dışlanmaya devam etmektedir (Collinson, 2005). Yönetici ya da lider olan kişinin cinsiyeti ve buna bağlı becerileri, davranışları arasındaki farklılıklar üzerinden devam eden tartışmalar filmlerde liderlik kavramının işlenişine de yansımaktadır. Örneğin konuyla ilgili olumsuz ancak erkek egemen dünyaya uygun bir sonuç olarak Rhee ve Sigler (2014) araştırmasında, erkek liderlerin kadın liderlere göre daha etkili görüldüğünü ve daha çok tercih edildiğini belirtmek gerekir. Çalışma, lider etkinliği algılarını ve cinsiyet ve liderlik tarzlarına ilişkin tercihleri incelemek amacıyla yapılmıştır. Film örneği verilecek olursa Gunjan Saxena: The Kargil Girl filminde bir kadınının çalışma yaşamında karşılaştığı engellerle mücadelesi cam tavan sendromu yönüyle anlatılmıştır (Çavuşoğlu, 2021).

2.6. Liderlik Konusunun Sinemada Nasıl İşlendiğine Yönelik Örnekler

ABD ve Japon filmlerinin liderlik kavramını ekranda nasıl temsil ettiğini analiz eden Фриджеро ve Галаган (2021) çalışması, liderlik tercihlerinin evrenselliği konusunu tartışmıştır. Hollywood filmlerinde sadakatin ve olağanüstü iletişim becerilerinin lidere destek olduğu anlaşılmaktadır.

Hardiantoro, Kuncara ve Setyowati (2020) çalışmasında amaç Transformers filmindeki iki lider karakterini, Optimus ve Megatron karakterlerinin liderlik farklılıklarını incelemek olarak belirlenmiştir. Optimus Prime'in liderliği, pozitif liderlik ve ahlaki karakter olarak tanımlanır. Megatron'un liderliği ise negatif liderlik ve ahlaksız karakter olarak tanımlanır.

Yerli bir araştırma örneği olarak Tofur (2018) çalışmasında Koro filmi üzerinden Hersey-Blanchard durumsal liderlik modeli incelenmiştir. Buna göre liderlik tarzlarını takipçilerin olgunluk düzeylerine göre seçmenin önemi desteklenmektedir. Öğretmen Mathieu, takipçileri olan öğrencileri ile arasındaki ilişkilerinde öğrencilerin olgunluk/gelişim düzeylerine göre liderlik tarzını yeniden değerlendirmektedir.

Daha eski bir araştırma olan Urick vd. (2015) çalışmasında ise ABD filmlerinde iş liderlerinin tasvirini incelenmiş ve iş liderlerinin büyük ölçüde

olumsuz şekilde tasvir edildiği görülmüştür. Makale, popüler kültürdeki lider tasvirinin, iş liderlerinin şirketlerini büyük hayırsever/gönüllü katkılarda bulunmaya, anlamlı istihdam sağlamaya ve ihtiyaç duyulan ürünleri üretmeye yönlendirmede önemli bir rol oynamadığını ortaya çıkarmıştır. Tam tersi bu tasvirler, klişelere, iş dünyasına güvensizliğe ve iş hayatına olan ilginin azalmasına yol açabileceğini öne sürmektedir.

The Intern (Stajyer) filmi inceleyen çalışmasında Özdemir ve Ardic (2020), filmin başrolleri arasındaki ilişkiyi tersine mentorluk bağlamında ele almıştır. Buna göre her ne kadar Jules'un Ben'e koçluk ettiği bulgusuna rastlanmamış olsa da ikisi arasında bilgi paylaşımı, açığa çıkarma ve görünürlük, meydan okuma, sosyal ağlar, kabul ve onaylama, arkadaşlık, cesaretlendirme ve rol model olma temalarının işlendiği görülmüştür.

Liderliğin olumlu ve ilham verici taraflarının Yoda karakteri üzerinden anlatıldığı efsanevi Star Wars serisinde esas karakter Darth Vader, karanlık liderlik örneği olarak gösterilebilir. Sinema ve popüler kültür ürünlerindeki diğer kötü şöhretli süper kötü adamlar ve Darth Vader karakterine duyulan hayranlık, bu tür liderlerin takipçilerini etkilemek için “karanlık tarafın gücünü” kullanan yıkıcı liderleri anlamak üzere akademik olarak ilgi çekmiştir. “*Karanlık tarafın gücünü bir bilseydiniz*” cümlesi filmin en çarpıcı repliklerinden biridir (Mackey vd., 2021). Önceden Anakin Skywalker olan bu karakter zaman içinde yaşadığı dönüşümle, zaten ayırt edici biçimde sahip olduğu “güç’ün” (force) en uç ve keskin taraflarına erişerek güç sahibi olmanın diğerleri üzerindeki olumsuz etkisini sergilemeye başlamıştır. İlerleyen zamanda, başarıma ihtiyacının karşılanmaması nedeniyle kendisini baskı altında hissetmesi ve yaşadığı hayal kırıklığı Anakin’in artık “gücün karanlık tarafı”na (dark side of the force) kaymasına sebep olmuştur. Annesini koruyamamış olmak ve ardından sevdiği kadını ve doğacak çocuklarını da koruyamayacağından korkmak, Anakin’in sahip olduğu gücün ustası (gücün karanlık tarafını yöneten lider) tarafından manipüle edilmesiyle dönüşümünü anlatan seride karanlık liderlik özellikleri sezilmektedir. Popüler kültürde tüm zamanların bilimkurgu efsaneleri arasında üst sıralarda yer alan Star Wars serisinde, karanlık lider davranışlarının takipçiler üzerindeki psikolojik, duygusal ve fiziksel açıdan verdiği zararlar (Başar, Sığırı ve Basım, 2016) açık şekilde görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Filmler, ırk, cinsiyet, yaş, kültür ve milliyet sınırlarını aşarak yıllardır izleyicileri büyülemiştir. Ayrıca filmler, ustaca kullanılırsa eğlenceli, bilgilendirici, enerji verici ve eğiticiidir. İnsanlara nasıl liderlik edildiğini

anlatmak için film kullanmak başarılı bir stratejidir (Graham, Sincoff, Baker ve Ackermann, 2003). Sinema, farklı liderlik stillerini izleyiciye aktarabilen etkili bir mecradır. Tüm sanat eserleri ve popüler kültür eserlerinde olduğu gibi sinemada da günlük hayat temsilleri, seyreden insanda merak, farkındalık, etkilenme, özenme, ilham gibi izler bırakır. Tüm insani meseleler gibi liderlik konusu da bu alanlarda işlenerek bazen eğitim aracı olarak kolaylaştırıcı bir işlev görmekte bazen de izleyiciler için kavramın özelliklerine dikkat çekerek anlaşılmasını, yorumlanmasını ve konuşulmasını kolaylaştırmaktadır.

Urick vd.'ye (2015) göre popüler kültürün içeriğinin, onu deneyimleyenlerin davranışları üzerinde ne derece olumsuz etkisi olduğu tartışma konusudur. Aynı şekilde popüler kültürün iş liderlerine ilişkin algılar üzerindeki etkileri de tartışma konusudur. İş liderlerinin popüler kültürde her zaman olumlu tasvir edilmediğini ve bunun işletmeler ve toplum üzerinde genel olarak çeşitli olumsuz etkiler yaratabileceğini anlamak gerekir. Bu ayrım, aslında liderliğin hem olumlu hem olumsuz yönleri ile anlaşılmasına katkıda bulunabilir. Toplumsal hayat, iş dünyası ve yönetim alanında lideri, özelliklerini ve davranışlarını anlamak üzere yapılacak film tercihinde liderlik davranışlarını tüm yönleriyle ele alan farklı sinema ürünleri üzerinde durmak yararlı olabilir. Liderin kim olduğu, hangi özelliklere sahip olduğu, takipçileri ile olan ilişkileri, takipçilerine ve lideri dışarıdan izleyenlere verdiği mesajları, daima merak konusu olmuştur ve olmaya devam edecektir. Popüler kültür ve sanat ürünleri bu merakı gidermek üzere incelenmeye değerdir.

Kaynakça

- Akkuş, S. D. (2022). Büyük Filmlerden Liderlik Dersleri Üzerine Bir İnceleme. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 580-592. <https://doi.org/10.15869/itobiad.892435>
- Ayyıldız Ünnü, N. A. ve Şentürk, B. (t.y.). https://www.researchgate.net/profile/Nazli-Ayyildiz-Unnu/publication/324263330_Liderlik_ve_Babalik_Durumlarini_Av_Mevsimi_Uzerinden_Anlamak/links/5ea3168b-92851c1a906a65c2/Liderlik-ve-Babalik-Durumlarini-Av-Mevsimi-Uzerinden-Anlamak.pdf
- Barbuto, J. E. (1997). Taking the charisma out of transformational leadership. *Journal of Social Behavior & Personality*, 12(3).
- Başar, U., Sıgı, Ü., & Basım, N. (2016). İş Yerinde Karanlık Liderlik. *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 65-76. <https://doi.org/10.18394/iid.61037>
- Beğenirbaş, M. ve Can Yalçın, R. (2020). Hizmetkâr Liderlik Algısının Duygusal Emek Üzerine Etkileri: Hizmet Çalışanları Üzerinde Bir Araştırma, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 19/1(37), 159-194.
- Brewer, C. (2010). Servant leadership: A review of literature. *Online Journal for Workforce Education and Development*, 4(2), 3. https://opensiuc.lib.siu.edu/cgi/viewcontent.cgi?params=/context/ojwed/article/1008/&path_info=Servant_Leadership.pdf
- Cannon, Brooke J. (2007). Leadership in the Movies: Applying a Trait-Based Model. <https://psychmovies.com/articles/leadership-in-the-movies-applying-a-trait-based-model/>
- Conger, J. A. (1990). The dark side of leadership. *Organizational Dynamics*, 19(2), 44-55. [https://doi.org/10.1016/0090-2616\(90\)90070-6](https://doi.org/10.1016/0090-2616(90)90070-6)
- Conger, J. (2015). Charismatic leadership. *Wiley encyclopedia of management*, 1-2.
- Collinson, D. (2005). Dialectics of leadership. *Human relations*, 58(11), 1419-1442. <https://doi.org/10.1177/0018726705060902>
- Çavuşoğlu, S. (2021). Bir Kadının Topuk Sesleri: Cam Tavan Sendromu Yönlüyle Bir Film Analizi. *İş ve İnsan Dergisi* 8 (2), 239-255 <https://doi.org/10.18394/iid.876339>
- Çaycı, B., & Aktaş, C. (2018). Medya Çağında Weberyen Karizma ve Şöhretin Analjisi. *TRT Akademi*, 3(6), 654-676. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/516971>
- Dansereau Jr, F., Graen, G., & Haga, W. J. (1975). A vertical dyad linkage approach to leadership within formal organizations: A longitudinal investigation of the role making process. *Organizational behavior and human performance*, 13(1), 46-78. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(75\)90005-7](https://doi.org/10.1016/0030-5073(75)90005-7)
- Фриджерно, А., & Галаган, М. (2021). When Wonder Woman Meets Takeshi Kitano: Analysing Leadership Preferences On The Base Of Hollywood

- And Japanese Movies. *Известия. Серия: Международные отношения и Регионоведение*, 46(4). <https://doi.org/10.48371/ISMO.2021.46.4.009>
- Gök, C. (2007). Sinema ve gerçeklik. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 112-123. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/43885>
- Graen, G. B., & Uhl-Bien, M. (1995). Relationship-based approach to leadership: Development of leader-member exchange (LMX) theory of leadership over 25 years: Applying a multi-level multi-domain perspective. *The leadership quarterly*, 6(2), 219-247. [https://doi.org/10.1016/1048-9843\(95\)90036-5](https://doi.org/10.1016/1048-9843(95)90036-5)
- Graham, T. S., Sincoff, M.Z., Baker, B., & Ackermann, J. C. (2003). Reel leadership: Hollywood takes the leadership challenge. *Journal of Leadership Education*, 2(2), 1-9. <https://doi.org/10.12806/V2/I2/AB2>
- Graham, T. S., Ackermann, J. C., & Maxwell, K. K. (2004). Reel leadership II: Getting emotional at the movies. *Journal of Leadership Education*, 3(3), 44-57. <https://doi.org/10.12806/V3/I3/AB2>
- Günçavdı, G. (2017). Karizmatik Liderlik: Alan Yazın Taraması. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi* (Ek 1), 21-34. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijhar/issue/59754/861615>
- Güzel, Ş. (2021). Ruhsal liderlik bağlamında “Gandi” filminin döküman analizi. *Turkish Studies - Social*, 16(3), 1045-1056. <https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.49430>
- Hall, R., Grant, D. (2018). Charismatic Leadership. In: Augier, M., Teece, D.J. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Strategic Management*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-137-00772-8_735
- Hannay, M., & Venne, R. (2012). It's showtime: Using movies to teach leadership in online courses. *Journal of Online Learning and Teaching*, 8(3), 238. https://jolt.merlot.org/vol8no3/hannay_0912.pdf
- Hardiantoro, B., Kuncara, S. D., & Setyowati, R. (2020). The Leadership Of Two Characters In Transformers Movie. *Ilmu Budaya: Jurnal Bahasa, Sastra, Seni, dan Budaya*, 4(2), 300-314. <http://dx.doi.org/10.30872/jb-ssb.v4i2.2766>
- Harms, P. D., Wood, D., Landay, K., Lester, P. B., & Lester, G. V. (2018). Autocratic leaders and authoritarian followers revisited: A review and agenda for the future. *The Leadership Quarterly*, 29(1), 105-122. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2017.12.007>
- Hill Jr, R. W., Douglas, J., Gordon, A., Pighin, F. H., & Van Velsen, M. (2003, January). Guided Conversations about Leadership: Mentoring with Movies and Interactive Characters. In IAAI (pp. 101-108). <https://cdn.aaai.org/IAAI/2003/IAAI03-014.pdf>
- Igwe, P. A., Maddox, L., Nwajiuba, C. A., & Ochinanwata, C. (2021). The portrayal of business leaders in movies and the effect on perceptions. *Qu-*

- arterly Review of Film and Video*, 38(3), 217-247. <https://doi.org/10.1080/10509208.2020.1764900>
- Karaburun, D. (2019). Vladimir Lenin'in Kültür Liderlik İnşasında Müziğin Rolü: "Savaş Yeniden Geliyor" Propaganda Şarkısı. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 8(54), 155-161.
- Kılıç, A. (2022). Dönüşümsel liderlik kapsamında bir sinematografik anlatım: Ölü ozanlar derneği. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 3(2), 13-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/cypd/issue/74847/1110320>
- Lale, C., Kömürcü, A. G. S., & Günlü, P. D. E. (2016). Turizm Sektörü Odaklı Filmlerde Sergilenen Liderlik Profilleri. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (2), 170-183. <https://dergipark.org.tr/en/pub/yyuibfd/issue/35328/392213>
- Mackey, J. D., Ellen III, B. P., McAllister, C. P., & Alexander, K. C. (2021). The dark side of leadership: A systematic literature review and meta-analysis of destructive leadership research. *Journal of Business Research*, 132, 705-718. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.037>
- Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D., & Babiak, P. (2014). A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 59, 83-88. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.11.010>
- Mencütekin, M. (2007). Sinema Perdesinde Kırılan Karizma Işığ: Mahatma Gandhi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (18), 367-392. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61794/924250>
- Northouse, P. G. (2013). *Leadership: Theory and Practice*. Sage.
- Özbezek, D. B. (2022). Hizmetkâr Liderlik ve İşe Adanmışlık: Psikolojik Güçlendirmenin Aracılık Rolü. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(2), 584 – 602. <https://doi.org/10.17153/oguibf.1079602>
- Özdemir, S. ve Ardiç, K. (2020). Tersine Mentorluk Üzerine Bir Değerlendirme: The Intern (Stajyer) Filmi Örneği. *İş ve İnsan Dergisi* 7 (1), 137-146 <https://doi.org/10.18394/iid.596167>
- Özveren, C.G. (2021). Liderlik Kuramları Özelinde Bir Doküman İncelemesi: Son Kale Film Analizi. *Journal of Behavior at Work (JB@W)*, 6(2), 65-75. <https://doi.org/10.25203/idd.954131>
- Parry, K. W. (2008). The Thing about Metaphors and Leadership. *International Leadership Journal* 1(1), 6-23. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=f6080f0aa17b5f1f0ddd50bf3b5ccc0aa2e8000e#page=7><https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=f6080f0aa17b5f1f0ddd50bf3b5ccc0aa2e8000e#page=7>
- Reed, G. E. (2004). Toxic leadership. *Military review*, 84(4), 67-71.
- Rhee, K.S., Sigler, T.H. (2014). Leading with Heart: The Impact of Emotionally Intelligent Leadership. In: Manuti, A., de Palma, P.D. (eds) Why

- Human Capital is Important for Organizations. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137410801_5
- Rubtcova, M. and Pavenkov, O. (2017). Influence of Television and Cinema on Today Student's Leadership Skills: Experience of Psychological Research (November 16, 2017). The 2017 International Conference on Education, Humanities, and Society Development. December 8, 2017 Washington DC, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3072323>
- Taydaş, Ö. Ü. O., & Doğru, Ö. Ü. M. S. (2021). Bir Toplumsal Hareket Örneği Olarak Braveheart Filminin İkonografik ve İkonolojik Analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9 (114), 95-11.
- Tofur, S. (2018). Sinematografik Anlatıda Hersey- Blanchard Durumsal Liderlik Modelinin Eğitimde Kullanılabilirliği: Koro Filmi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 11(4), 822-837. <https://doi.org/10.30831/akukeg.399319>
- Tunçbilek, M. M., & Kaya, M. (2020). Otoriter, Demokratik ve Serbest Bırakıcı Liderlik ile Örgütsel Bağlılık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Politics Economy and Management*, 3(2), 31-52.
- Urlick, M. J., Gnecco, J., Jackson, D., Greiner, M., & Sylada, S. (2015). Perceptions of business leaders: An examination of portrayals in US motion pictures. *Journal of Leadership and Management*, 3(5-6), 11-22.
- Uzboyalı Özer, H., & Uymaz, A. O. (2024). Lider Üye Etkileşim Teorisi Kapsamında Takipçi Tipolojilerini Bir Sinema Filmi Üzerinden Okumak: "Die Welle". *Süleyman Demirel Üniversitesi İnsan Kaynakları Yönetimi Dergisi*, 3(1), 27-42.
- Venkatraman, M. P. (1990). Opinion Leadership, Enduring Involvement and Characteristics of Opinion Leaders: A Moderating or Mediating Relationship. *Advances in consumer research*, 17(1).
- Weaver, S. G., & Yancey, G. B. (2010). The impact of dark leadership on organizational commitment and turnover. *Leadership Review*, 10, 104-124.
- Yıldırım, T. (2022). Sinemanın "Yedinci Sanat" Olma Niteliği: Ricciotto Canudo'nun Schopenhauer ve Hegel Felsefelerinden İlham Aldığı Bütüncül Sanat Görüşü Üzerine Bir İnceleme. *SineFilozofi*, 7 (Özel Sayı (4)), 55-72. <https://doi.org/10.31122/sinefilozofi.1062427>
- Yıldız, F. Z., Gündoğmuş, E., Yener Aydın, B., Atalay, E. (2020). Sinemada insan kaynakları yönetimi ve örgütsel davranışın temsilleri: Örnek olay çalışması, *Turkish Studies - Social*, 15(3), 1681-1699.
- Yukl, G. (1989). Managerial Leadership: A Review of Theory and Research. *Journal of Management*, 15 (2), 251-289.
- Yukl, G., O'Donnell, M., & Taber, T. (2008). Influence of leader behaviors on the leader-member exchange relationship. *Journal of managerial psychology*, 24(4), 289-299. <https://doi.org/10.1108/02683940910952697>
- Yukl, G. (2018). *Leadership in Organizations*. (şahin Çetin ve Resul Baltacı, Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.